

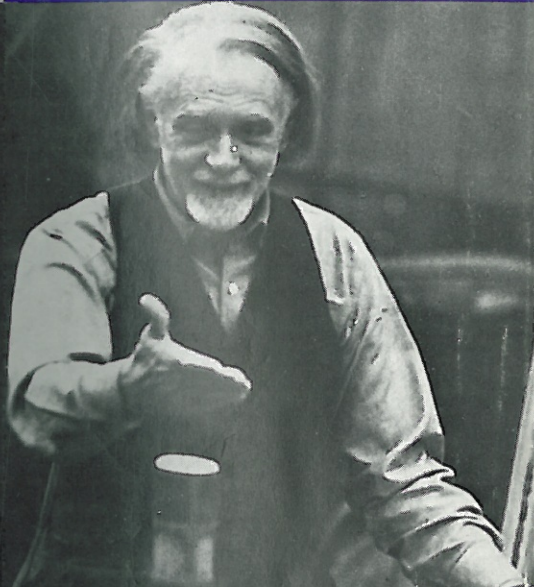
ÍGY LÁTTUK KODÁLYT

ÍGY
LÁTTUK
KODÁLYT

SZERKESZTETTE
BÓNIS FERENC

ZENEMŰKIADÓ

ÍGY LÁTTUK KODÁLYT

Ötvennégy emlékezés
Centenáriumi, bővített kiadás

Szerkesztette
BÓNIS FERENC

ZENEMŰKIADÓ BUDAPEST

nyára vannak még, akik őriznek idevágó emlékeket, de nem tudok róluk. Hadd ismétljem meg: ez az emlékezés-gyűjtemény, eredeti formájában, rádiósorozatnak készült – az pedig inkább a jellemző-válogatott közlést, nem pedig az összkiadásszerű teljességet igényli. De hadd hangsúlyozzam újra: sem a rádiósorozatot, sem az emlékezések nyomtatott gyűjteményét nem tekintem egyszer s mindenkorra befejezettnek.

Hadd mondjak végül köszönetet mindazoknak, akik közreműködtek a kötet létrejöttében. Kodály Zoltánnak egy eddig ismeretlen Kodály-bicinium közléséhez való szíves hozzájárulásáért. Lukin Ceciliának, aki a rádiófelvételek elkészítése mellett a kép-dokumentumok összegyűjtésében volt segítségemre, Vass Ottónak a nyomdai kézirat legépeléséért, Czifrány Gyulának a névmutató összeállításáért. Nem utolsó sorban pedig a kötet szerzőinek, akik a most következő lapokon megkísérlik, hogy a közvetlen közlelő megfigyelt Kodály élő portréját nyújtsák át az utókornak.

1978. szeptember 12.

Bónis Ferenc

A MÁSODIK KIADÁS ELÉ

Kodálynak több mint három évtizedet kellett várnia, hogy Bartókkal kiadott, úttörő jelentőségű első nyomtatott kottájának, az énekhangrazongorára írt Magyar népdaloknak ezeröttszáz példányát megvegye a közönség, lehetővé téve ezáltal a mű új, javított változatának megjelenítését. Mi sem jellemzi jobban térhódítását a magyar köztudatban, mint az a tény, hogy a róla készült szellemi portré-sorozatnak – e könyv első kiadásának – hatezer példánya alig több, mint három hét alatt talált gazdára-olvasóra. Azt bizonyítja ez az adat, hogy alakja élőbb, zenéjének tábora nagyobb, mint gondolnánk; hogy újabb műzenei irányzatok megjelenése vagy a szórakoztató zene nagymértékű elterjedése éppoly kevésbé kezdte ki az élete és munkája iránti általános érdeklődést, mint a jelentőségét megkérdőjelező kritikai-publicisztikai írások hatása.

E második kiadás nem változatlan utánnyomása az elsőnek, hanem jelentősen bővített, helyenként javított változata. Az első kiadás harmincöt emlékezést közölt, a mostani ötvennégyet. A kép persze így sem teljes, nem is lehet az – hiszen Kodály életének-munkásságának sok fontos, közeli tanúja hamarabb hagyott itt bennünket, mindörökre magával vive pótolhatatlan emlékeket, mintsem e könyv terve megszületett volna. Mások viszont, akiktől lényegesnek ígérkező emlékezéseket vártam-kértem, különböző okokból nem tettek – nem tehettek eleget kívánságomnak. Néhány beküldött kézirat közlésétől el kellett tekintenem, mert úgy véltem: az emlékező magánélménye nem érett publikálандó közüggé. S bizonyára vannak még – egészen bizonyos, hogy vannak! – olyan emlékezők, akikhez, kutatásaim során, eddig nem jutottam el. De a feltáró munkát nem tekintem befejezettnek a jelen kötetrel sem; folytatni kívánom, amíg lehet, amíg tehetem.

Am minden hiányosság ellenére: bizonyos vagyok abban is, hogy az itt közölt ötvennégy Kodály-portré, külön-külön is, összességében is, olyan forrásmunka, melyből meríthet a kutatás és meríthet az érdeklődő olvasó. „Első kézből való” jellemzés valamennyi, ismétlődő-visszatérő vonásai hi-

ven mutatják, hogy kortársai általában milyennek látták Kodályt. Újra olvasva Nádasdy Kálmán, András Béla, Happ József szavait – szerzőjüket az első kiadás megjelenése óta veszítettük el – fokozott mértékben érezzük e forrásmunka leletmentő jelentőségét is.

Az itt közölt emlékezések – erre már az első kiadás előszavában utaltam – nem azonos nézőpontból festett, nem azonos távlatú, élességű és méretű portrék. Ki-ki azt írta meg, amit látott, amire emlékezik – és amit szavakra tudott váltani. Úgy hiszem, ezzel mindent elmondtam az egyes írások sajátos, egymástól elütő formálásáról.

A pótlásokon kívül pontosítások, korrekciók is olvashatók a második kiadás szövegében. Bár sokat nem kellett javítani: minden egyes új és jó adatért hálás vagyok mind a szerzőknek, akik szükségét látták saját írásaik pontosításának, mind az olvasóknak, akik „kívülről szemlélve” a művet, figyelmeztettek javítandó helyeire. Kérem őket: kísérjék féltő figyelemmel az új kötet írásait is, erényeiket-fogyatékosságait egyaránt. Teszem ezt egy, a jelenleginél is teljesebb és pontosabb harmadik kiadás reményében.

1980. június 20.

B. F.

Megismerkedésünk igen egyszerű volt. Egyik gimnáziumi tanárom, látva, hogy belekontárkodom a zeneszerzői műveletekbe, alapos tanulásra hajtott. Szilágyi Sándor – így hívták a tanárt – azelőtt Eötvös-kollégista volt, és ott, a kollégiumban kötött barátságot a nála négy évvel fiatalabb Kodállal. Tanítónak ő ajánlotta Kodályt. Mivel tizenöt éves koromban már tíz évi hegedűs múlt állt mögöttem, az általános zeneelmélettel úgyahogy tisztában voltam, Kodály tehát engem, az ötödikes gimnazistát, összhangzattanra fogott. Két éven át járt hozzánk, szüleim lakására, meglehetősen gyakran. Igen szigorúan követelte a feladatok elvégzését, de sohasem hangos szóval. Csak olyan magától értetődő, csendes módon, mintha levegőszívásról vagy táplálkozásról lett volna szó.

Kodály akkor, 23 évesen, végzős tanárjelölt volt az Egyetemen, és végzős zeneszerző-növendék a Zeneakadémián, Koessler professzornál. Sok ráérő idővel nem rendelkezett, mégis pontosan megtartotta a megbeszélte órákat. Mivel a szüleim is, én is hamarosan afféle házi fiúknak tekintettük őt, Kodály szintén barátságába fogadott minket. De ez semmiképp sem tette őt bőbeszédűvé vagy bizalmaskodóvá. Szükszavú természetű, tartózkodó modora pillanatra sem hagyta el. Már akkor is igyekezett arra, ami angolul így szól: „First think and then speak”, vagyis előbb meggondolni s csak azután beszélni. Mivel pedig én fecsegségre hajlottam, Kodály többször is leintett: „Beszélsz, beszélsz!” Ő pedig lehetőleg úgy szólt, hogy rövid és velős legyen. Kedvelte – már akkor – a népi fordulatokat, amolyan közmondásszerű módon, mint például: „Közös lónak túros a háta”, vagy „Kinek a pap, kinek a papné”.

Külsejére nézve az ifjú Kodály olyasfélének tűnt, mint holmi vidéki segédtanító. A kollégiumi kosztón nem lehetett meghízni, s ő különben is mérsékletre rendezkedett be. Sovány, izmos, középtermetű emberke volt, vékony bajuszkával. Egyetlen ruhájában, jól kisubickolt bakancsával mindig feltűnő tisztaságot hordozott. Soha semmiféle tétovaságot nem lehetett észlelni nála, minden szava és mozdulata biztonságos volt.

Amikor Kodályra emlékezem, mindig a tudós példakép áll előttem: *aki* a tudományra nevelt, *ahogy* a tudományra nevelt.

Mert nevelés volt az, sosem „oktatás” a szó köznapri értelmében. Ismeretanyagot, átvenni-, megtanulnivalót nem „*adott elő*” nekem soha, bár két éven át tanítványa is voltam az egyetemen. Elsőéves és negyedéves koromban zenefolklór-gyakorlatokat hirdetett, s az elsők szinte elejétől végig egyetlen hallgatója voltam; az órák beszélgetésből álltak. Nem az ő tudását adta elő, hanem az enyémet próbálta ki. Mikor első kérdésére kiderült, hogy már jegyeztem fel néhány dalt falun, azokat kellett sorra felírnom a táblára, és elmondani, mit tudok a dalról, a dalok rendszeréről, a kutatás eredményeiről. Ha nem volt elég vagy helyes, amit mondtam, kiigazított. Ha sokat kellett volna hozzáadni, ha nem tudtam volna mindazt, amit már tudni lehetett – helyesebben tudni *kell*ett, mert már meg volt írva –, akkor bizonyára nem beszélgetett volna tovább velem, amíg a szükséges anyagot el nem olvasom. De amit akkor olvasni lehetett: Bartók könyvét, Bartók és Kodály néhány alapvető tanulmányát, azt tudtam. (Bartók könyvének minden jegyzetét szinte könyv nélkül.) Lehetett hát beszélgetni olyan dolgokról, amikről még nem írt senki, ami csak a fejében volt, vagy még csak forrt benne, mint probléma.

Jellemző példa volt disszertációm „megbeszélése”: mennyire természetesnek tartotta, hogy amit egyszer megírt, azt nem kell magyaráznia. A falu zeneéletének vizsgálata volt a kitűzött téma, aminek szükségét és feladatait előszóban foglalta össze nagy népzene-tanulmánya első kiadása elé. Amikor a feladattal megbízott, tudományos útmutatása mindössze ennyiből állt: „Amit ott megírtam, azt kellene megcsinálnia”. Annál több gyakorlati tanáccsal látott el: vigyek gyertya-lámpást, mert az emberek nem szeretik sokáig égetni a drága petróleumot, inkább sötétben beszélgetnek; vigyek radír-végű ceruzát, hogy a sok lejegyzés közben gyorsabban tudjak javítani; kölcsönadta nekem a gyűjtés céljára kü-

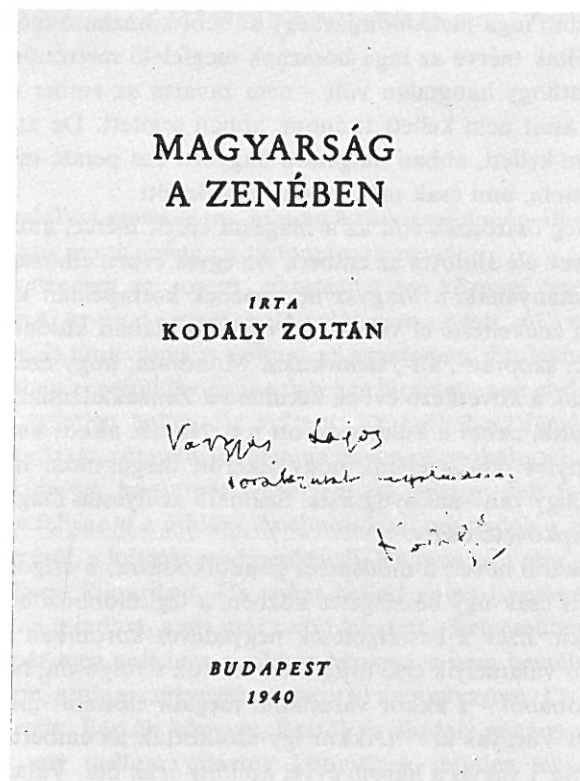
lön szerkesztett inga-metronómját: egy dobból kihúzható mérőszalagot, amire fel voltak mérve az inga-hossznak megfelelő metronómegységek. Evvel – minthogy hangtalan volt – nem zavarta az ember az énekest. Egyszóval: amit nem kellett tudnom, abban segített. De amit tudhatam, tudnom kellett, abban magamra hagyott. Ezt persze megbecsülésnek is vehettem, ami csak még jobban ösztönzött.

Ámbár elég ösztönzés volt az a magasra emelt mérce, amivel mindig magas igények elé állította az embert. Az egyik évben elhozta óráira készülő tanulmányának, a Magyar népzeneének kottapéldáit kefelevonatban, azokat énekeltette el velem. Az egyik példában különböző c-kulcsok voltak: szoprán-, alt-, tenorkulcs. Mondtam, hogy ezeket nem ismerem. (Csak a következő évben kerültem a Zeneakadémiára.) „Semmi az”, válaszolta, „ahol a kulcs van, ott a c. Na hát akkor kezdje.” Ijedtemben annyira odafigyeltem, hogy sikerült megúsznom hiba nélkül. Egy kurta „úgy van”-nal nyugtázta. Számára az ilyesmi magától értetődő volt: alapkövetelmény.

Annál inkább nevelt a módszeres gondolkodásra, a szigorú bizonyításra. Erre is csak úgy beszélgetés közben, a legkülönbözőbb témákkal kapcsolatban. Ezek a beszélgetések negyedéves koromban kezdődtek, amikor az év valamelyik első órája után vártuk a folyosón, hogy elmegy a tanári szobából – s akkor váratlanul megállt előttem: „*Azóta* mivel foglalkozott Vargyas úr?” (Akkor így szólították az embert az egyetemen.) „*Azóta*”, vagyis a három évvel azelőtti órák óta. Valamit elkezdtem mondani, s ő lassan megindult. Mentem mellette hazáig. S azután sokszor. Később, mikor már végeztem, állásban voltam, akkor is elmentem zeneakadémiai népdal-óráira; mindig lehetett hallani valami újat. Olyankor hazakísértem. Néha elköszönt a kapuban, néha behívott, s a lakásban folytattuk a témát.

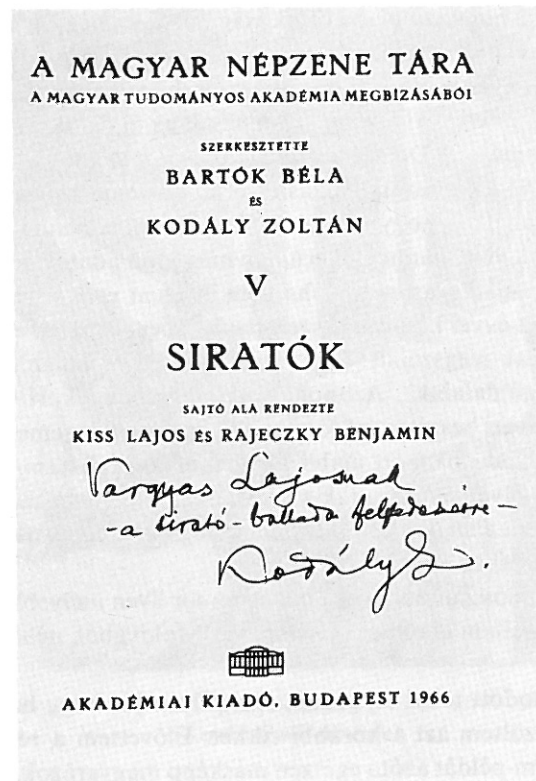
Egy ilyen sétán előhoztam neki, hogy vajon Tinódi „Egervár summája” nem moll dallam-e valójában, csak a tercen végződik, mintha az alaphangot a lantkíséret adta volna hozzá. Ő nem felelt mindjárt, emésztette a kérdést. Annyit jegyzett csak meg ezután, hogy talán inkább sajgóhiba a vége, ami abban az időben gyakran előfordult: egy sorral vagy sorközzel följebb került egy hang, különösen a záratokban.

Később egyik munkatársa újra előhozta: „Vargyas azt állítja, hogy az Egervár summája moll dallam”. A meginduló beszélgetést ezzel zárta le:

„Hát ha hoz még vagy húsz dallamot abból a korból, ahol ugyanígy van, akkor igaza lehet”. Elnevettem magam: „Összesen vagy negyven dallamot ismerünk abból a korból” – mondtam. Ő is mosolygott; látta, hogy megértettem: a dolog bizonyíthatatlan, tehát nem érdemes vele tovább foglalkozni, amíg valami új adat el nem dönti a kérdést.

Vagyis várni kell tudni a problémákkal. Amint ő várt a cseremisiz párhuzamokkal, amikor még csak a Néprajzi Múzeum pár hengerét ismerték; sőt akkor is, amikor már kiadványokból ismerte a stílust és tanulmányt is írt róla „Sajátságos dallamszerkezet a cseremisiz népzeneben” címmel; egy szóval sem említette benne a magyar–cseremisiz kapcsolatot, mert még nem fedezett föl közvetlen dallampárhuzamot bennük. Amikor aztán egy tucat dallam-párhuzamra tudott hivatkozni, kifejtette

elképzelését a régi magyar népdalstílus honfoglalás-előtti, keleti kapcsolatairól.

Erre a „várni-tudásra” intett egy más próbálkozásom alkalmával is, éppen cseremisiz dalokkal kapcsolatban. Tanulmányában közölt párhuzamain felbuzdulva magam is végigböngészttem egy kezembe került cseremisiz gyűjteményt, s feltűnt, mennyi benne az olyan pentaton dal, amely másképp helyezkedik el az ötfokú hangsoron, mint a mieink: záróhangjuk eggyel lejjebb van, s ezáltal más lesz a hangnemi hatása (la helyett szó-végződésű). Nemegy közülük emlékeztet a mi leugró végű, hasonló végződésű új dalainkra.

De az új dalok csak a régiektől örökölhettek ilyen fordulatokat. Kerestem hát a régi dalok közt is ilyeneket, amelyekről nagy valószínűség-

gel föltehettük, hogy **szó**-alapú ötfokúság húzódik meg hétfokú külsejük alatt. Annál inkább megtehettem ezt, minthogy ő is hivatkozott tanulmányában két ilyen dalra; s több dallam-párhuzamában a magyar példa **la**-n végződik, keleti párja pedig **szó**-n. Csak az új dalokra való hivatkozás volt kissé merész. De azért megírtam.

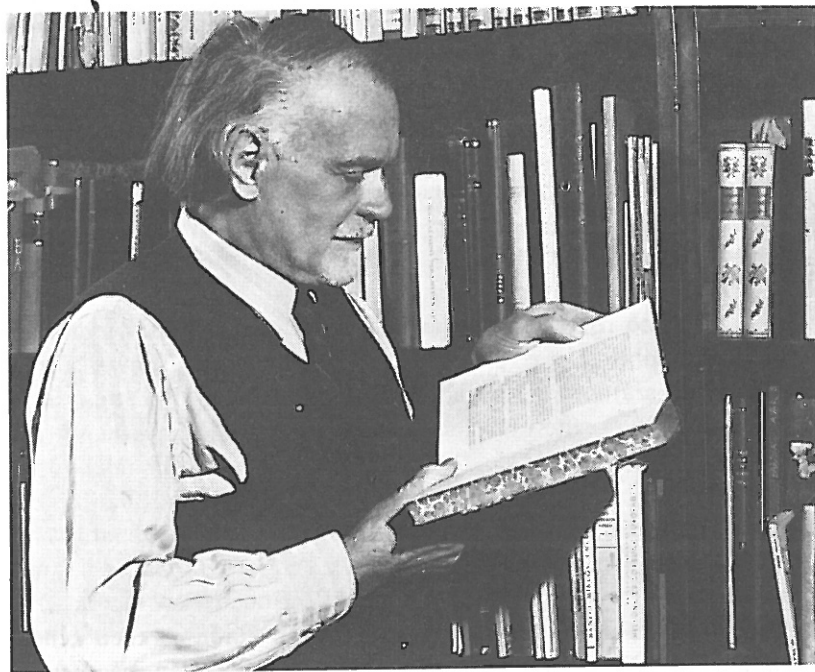
Elvittem neki a kéziratot. Szokása szerint hosszan, szótlanul tanulmányozta, majd anélkül, hogy valamit kifogásolt volna benne, ennyit mondott: „Várjunk vele, hátha előkerülnek még jobb adatok is”. S én félretettem első próbálkozásomat, soha nem is jelent meg sehol.

Egy vagy két évvel később, beszélgetés közben, minden előzmény nélkül egyszer csak megszólalt: „Hát most már egyre inkább úgy látszik, voltak **szó**-végű dalaink”. Azonnal tudtam, hogy egykori kísérletemről van szó, az akkori beszélgetést folytatja. Tanulmánya nemsokára megjelent második kiadásban, ott újabb párhuzamokat találtam, s azokban is egy hanggal mélyebben zárultak a keleti dallamok. S itt már be is szűrt egy új mondatot a szövegbe: „Meglehet, hogy sok más, ma **g**^l-végű dallamunk valaha **f**^l-en végződött.”

Újabban Kallós Zoltán jóvoltából egész sor ilyen mélyebben végződő, **szó**-pentaton dallam került elő Gyimesből, Moldvából, néha még Mezőségről is.

Bebizonyosodott tehát sejtésünk. De milyen jó, hogy hallgattam rá, hogy nem közöltem azt a korábbi cikket. Elővettem a régi kéziratot: nem egy dallam-példát azóta egészen másképp magyarázok, s az új, gazdag anyag és az új összehasonlító eredmények alapján mennyire más-ként lehet mindezt megírni! Milyen jó, hogy nem kell visszavonni, meg-másítani egykori állításaimat! Hogy megtanultam tőle: nem az a fontos, ki mond ki valamit *először*, hanem, hogy ki fogalmazza meg *utoljára*, végérvényesen!

Köztudomású volt, hogy szinte sosem dicsért. De azért dicséret nélkül is tudta éreztetni a méltánylást. Amikor a Néprajzi Múzeum először küldött ki lemez-felvétel előkészítésére, vele kellett megbeszélni, hová menjek. Elővette a térképet: „Valaha az volt a tervem, hogy végigmegyek a nyelvhatáron. Csak Rozsnyóig jutottam”, mutatta; „folytassa maga onnan tovább”. Ez persze nemcsak feladat volt számomra, hanem megtiszteltetés is. Így jutottam el a Gömör megyei Kiskovácsvágása, Barka, Lucska falucskába, s az Abaúj megyei Ájba.

Könyvei között
(Kertész Gyula felvétele)

Sem az ottani gyűjtésről, sem Áj falu zenei életéről írt munkámról nekem nem mondott egyetlen dicsérő szót sem. Mások egyszer kipróbálták belőle. Disszertációmát egy bizonyos dékáni alaptól akarták kiadatni, de Kodály véleményére volt szükség hozzá. A dékáni titkár felhívta, előadta a tényállást, és megkérdezte: „Ugye, tanár úr olvasta, elég jónak tartja?” Mindezt persze nem ilyen röviden. A telefon túlsó végéről mindössze ennyi hangzott el: „Olvastam. Jó.” Ez az „olvastam, jó”, elég volt arra, hogy az eredetileg négy disszertációra szánt összeget egészen nekem adják, hogy a doktorrá avatáson a bölcsészkar dékán – Kodálynak Eötvös kollégiumi tanulótársa – rámmosolyogjon a kézfogáskor, hogy a dékáni titkár egész oldalas cikket írjon könyvemről a Magyar Nemzet vasárnapi számába. Vagyis egy-egy szavával mérhetetlenül tudta segíteni az embert.

Egyszer nála voltam, s búcsúzáskor kezembe nyomta a „Magyarság a zenében” egy példányát. Ránéztem, és félénken megkérdeztem: „Nem tetszik semmit se beleírni?” Tollat fogott, s csak úgy állva, egyik tenyerére fektetve beleírt valamit. Csak az utcán mertem megnézni: „Vargyas Lajos – majd egy szót nem tudtam kibetűzni – s aztán: „buzgalmának”. Elszontyolodtam: a buzgalmat nem tartom különleges érdemnek. Ott-hon aztán sikerült elolvasnom az előtte álló szót is: „továbbkutató”. Tehát „továbbkutató buzgalmának”! Az már más! Azért már hálás voltam! Az már további munkára sarkallt.

Mikor a sirató rokonságához tartozó dalok összeállítását mutattam neki, amit később „Ugor réteg a magyar népzeneben” címmel adtam közre, az volt számomra a legnagyobb elismerés, hogy láthatóan érdekelte a dolog. Sőt, segített példáimhoz újakat szerezni; egyik-másik példámra aggályát fejezte ki; ha meg én aggályoskodtam valaminél, ő biztatott: „De, nézze, a kadenciák, a ritmus is idevaló”. Akkoriban készült népzene-tanulmányának az a példatárral kibővített változata, amit általában „Kodály–Vargyas” néven emlegetnek. Azt hitte, abba, az ő tanulmányába akarom belevétetni ezeket az új eredményeket, azért végül odafordult hozzám: „Talán még ne ide, inkább külön cikkben kellene publikálni”. Magam is úgy akartam, tehát nem is a „talán még ne ide” részt hallottam, hanem a biztatást a közlésre. Ezt az elismerés legmagasabb fokának tartottam.

Tizenhat évvel később megjelent a Népzene Tára sorozat sirató-köte-
te. Ki-ki dedikáltatta vele a maga példányát. Az enyémbe ezt írta: „Vargyas Lajosnak – a sirató-ballada felfedezésre –”. Most kaptam meg tehát szóban is kifejezve a dicséretet. Ezt a két munkámat tartotta említésre méltónak.

Tapasztaltam, hogy elnéző is tudott lenni; s milyen nagyvonalúan! Annak a bizonyos példatárnak összeállításakor panaszkodtam neki, hogy néhány közeli variáns is belekerült, amit a válogatásnál elnéztem. Kurtán csak ennyit kérdezett: „Hány dallamban?” „495” – mondtam. „Na látja; én százötvenben is elnéztem”. Ez arra célzott, hogy az Erdélyi Magyarság címen közölt gyűjteményben ugyanaz a dal kétszer is szerepel, mert egyik változatában az első sor vége felugrik az oktávra, a másikban pedig le az alaphangra; s a sorvég szerint haladó rendezésben nagyon távol kerültek egymástól.

Akadémiai felolvasáson, Pais Dezsővel, 1965
(MTI – Molnár Edit felvétele)

S ha már ennyiszer említettem ezt a kettőnk nevét viselő munkát, hadd emlékezzem meg arról a jellemző tulajdonságáról is, mennyire nagyvonalú volt anyagiakban. A kiadó nagyon alacsonyan szabta meg a nekem járó összeget, s arányosan, persze az övét is. „Szó sem lehet róla”, jelentette ki, s kiharcolta, hogy a munka tankönyvnek járó, magas honoráriumot kapjon – tényleg az is lett belőle –, s minthogy az ő tanulmányáról volt szó, ezt a honoráriumot a lehető legmagasabban állapították meg. S miután mindezt elintézte, az egész honoráriumot nekem utaltatta ki; nemcsak a példatárért járó részt, hanem az ő tanulmányáért járó is – ami sokkal nagyobb volt. 1952-ben az az összeg valóságos nemzeti ajándéknak számított. Mikor dadogva szabadkozni próbáltam a telefonban, röviden lezárta az ügyet: „Maga dolgozott vele”.

De az anyagi segítségnél többre tartottam erkölcsi támogatását. Talán a legnagyobbat ballada-kutatásaimban tapasztaltam. Pedig első emlé-

kem ebben a témában egy fricska, amivel hiányaimat vette célba. Még egyetemi óráin kellett énekelnem egy dallam-összeállítást, amelyben népdal régi egyházi dallamokkal volt párhuzamba állítva. A népi dallam szövege ez volt: „Így iszik, úgy iszik három hajdulegény Biró Zsigmond-nénak kötött kapujába”. Nem tudtam, honnét való, hogy ez a hajdúkkal útnak induló Biró szép Anna balladájának kezdő sora. „Hát még a népballadák legújabb kiadását sem forgatják? Nem lehet teljes a magyar irodalom ismerete a balladák remekeinek ismerete nélkül.” Az a kiadás nemsokára még a dunai csónakház úszó talpján is előttem hevert, s két vízbeugrás közt is balladákat faltam. Amikor azután megjelent tanulmányom a francia–magyar ballada-kapcsolatokról, meghallhattam szájából az első és egyetlen egész mondatos dicséretet. Végül, amikor tanulmányommal a tudományok doktora fokozatért pályáztam, mint a bíráló bizottság elnöke, ragaszkodott hozzá, hogy igen magas elismerés kerüljön a végső indoklásba.

Egész pályámon éreztem irányító keze támogatását. Azóta is, hogy eltávozott, képzeletben az ő ítélete alá bocsátom minden munkámat. Ismerem mércéjét, s ahhoz tartom ma is magamat.

Kodály nagyságát, akár a hegyekét, azok tudják fölmérni, akik távolesnek egy kicsit az ilyen emberi nagyságok sajátos munkakörétől; vagyis a jelen esetben, akik nemcsak zenészek, nemcsak pedagógusok, hanem mindazokkal a gondokkal is foglalkoznak, amelyek Kodály egész lényét és egész életét betöltötték. Nem vagyok zenész, nem vagyok zeneértő sem; azok közé tartozom, akiket mint botfűlűt, valahányszor év elején megvolt a hangpróba, már a második akkord után kitettek a kórusból. Így aztán nem lévén se hallásom, se jó hangom, beletörődtem, hogy a zenéhez soha közöm nem lehet. Hogy mégis visszakérültem erre a területre, azt teljesen Kodálynak köszönhetem. Az ő nagy tétele volt, hogy nincs botfűlű gyerek, mindenkit meg lehet tanítani zenére, énekre, és mindenki elsajátíthatja azt a képességet, ami a zenei szépség élvezéséhez szükséges.

Én az ő nagyságát, távolról nézve tehát, abban láttam, hogy milyen munkát vállalt egy ugyancsak nehéz helyzetbe került nemzet életében. Az, hogy ő Bartókkal együtt lenyúlt a népzenehez, nemcsak azt eredményezte, amit Európában Stravinsky és a többiek csináltak, vagyis hogy az ősforrásból merítettek értéket. Sokkal többet adott ő: egy nép lelkületét hozta felszínre; ez abban az időben már, azt lehet mondani, a zenében volt konzerválva. Kodály munkája ezért óriási. Öntudatra ébresztett egy nemzetet, megmutatva, hogy önéki is van sajátos értéke; hogy büszke lehet arra, amit az ősei véghezvittek. S megtanította ezt a nemzetet arra is, hogy még tágabb értelemben foglalkozzék saját magával. Az a nevelő munka, amit ő itt helyben tán még Bartóknál is szívósabban végzett, nemcsak énekelnit tanította meg százezerszámba a gyerekeket. Százezreket ébresztett közösségi öntudatra; arra, hogy hívek legyenek a közösséghez, amelyben születtek.

*